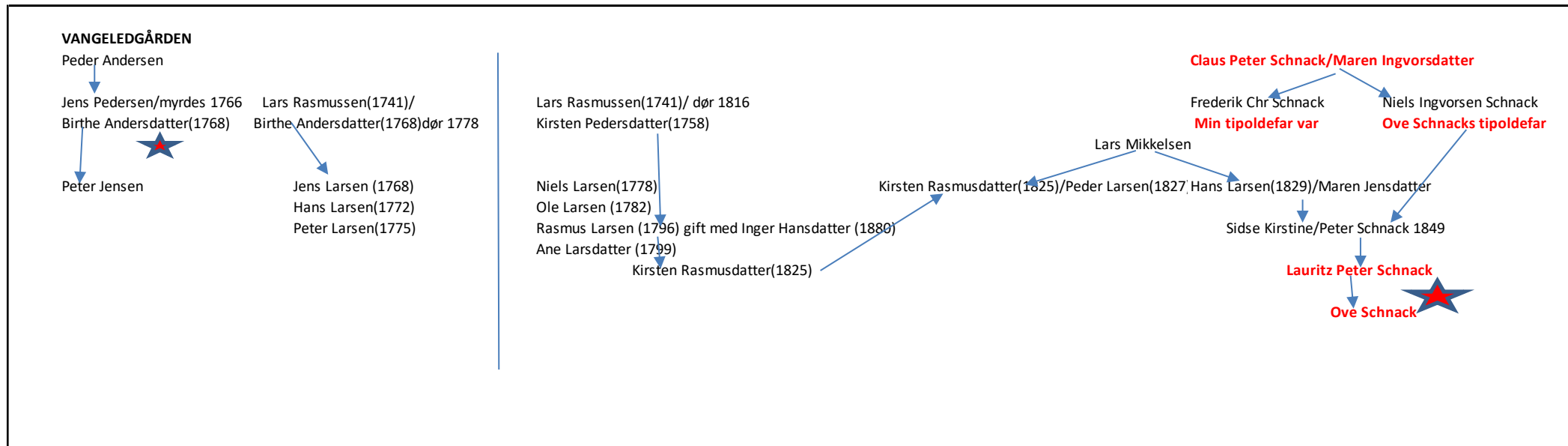


Mordet i Jersie April 1766



Slægtstavle

Den historie jeg vil fortælle om mordet på Vangeledgård i Jersie kan ikke direkte føres tilbage til mine aner. Men der er en lille tynd rød tråd, idet den myrdedes hustru, Birthe Andersdatter, efter mandens mord giftede sig med Lars Rasmussen, en fribonde fra Roskilde. Birthe dør i 1778 og Lars gifter sig igen med Kirsten Pedersdatter. Deres sønndatter Kirsten Rasmusdatters mands bror Hans Larsen er tipoldefar til Ove Schnack på Vangeledgården – og Ove og jeg har samme tiptipoldefar nemlig Claus Peter Schnack fra Giesegård og senere Clausborggård i Kongsted.



Jersie er en lille by på Nordøstsjælland. Her lå i 1600 tallet en fæstegård under Vartov Hospital i København, Vangeledgård, som Frederik III iflg. Matriklen af 1688 forærede til Borgmester Christian Andersen i København, som tak for indsatsen under svenskernes belejring af København 1658-1659. Gården fik matrikel 6 og var på 65 tdr land.

Omkring 100 år senere boede her en ældre bonde Peder Andersen født i 1712. Han var gift med Maren Nielsdatter født i 1705 i Kappellev gårde i Kildebrønne. Sammen havde de sønnen Jens Pedersen født i 1735.

Maren Nielsdatter dør i 1759, og dengang var det ikke muligt at drive en gård uden husmoder. Så mit gæt er, at Peder Andersen laver en aftale med sønnen Jens, at han kan få overdraget halvdelen af gården, hvis han finder sig en kone. Men som sagt det er et gæt – dog ikke mere gæt end at historiker Ole Hansen har beskrevet det i et indlæg på lokalhistorisk arkiv i Solrød.



Vangeledgård

Et andet sted i Jersie lå gården Ventegodtgård. Det var en gård på samme størrelse som Vangeledgård. Her boede fæstebonden Anders Pedersen gift med Maren Jensdatter, født 1704. De havde blandt andet datteren Birthe Andersdatter, som var født i 1739.

Birthes far Anders Pedersen var imidlertid død, og Maren Jensdatter var nu gift med Ole Larsen. Og det var dette ægtepar, der fandt, at et ægteskab mellem deres datter Birthe og Jens Pedersen ville være et godt og rigt parti, idet de fandt Jens Pedersen som et ordentligt menneske.



Kirke Skensved Kirke



Ventegodtgård

Ægteskabet blev arrangeret og brylluppet stod den 28. november 1760 i Kirke Skensved Kirke, hvorefter Birthe flyttede ind på Vangeledgård.

I starten gik det godt, men efterhånden udviklede Jens Pedersen sig til en fortrukket, rå og uregerlig person. Måske var det derfor Birthe fik det arrangeret, således at hendes bror Peder Andersen blev karl på gården. Han kunne så i påkommende tilfælde hjælpe hende mod mandens voldsomheder.



Hvad der gik galt ved jeg ikke, der skete i hvert fald ingenting. Men så igen i Påsken rejste Birthe Andersdatter væk, og da hun kom hjem igen torsdag efter Påske, fandt hun Jens Pedersen liggende død i laden.



En af stuerne på Vangeledgård – senere udstillet på Køge museum

I Fastelavnen 1766 var Birthe Andersdatter bortrejst, hvilket nok kan undre, for hvorfor skulle en gårdmandskone dengang rejse væk. Men det var i hvert fald tilfældet. Man havde på det tidspunkt en formodning om, at det var for at hjælpere på gården kunne passe Jens Pedersen op, når han kom kørende fuld hjem, og forgive ham med rottegift i brændevinen.



Det varede ikke længe før rygterne løb igennem landsbyen. Kunne Jens Pedersen være blevet myrdet? Kunne han have begået selvmord? Begge dele var selvfølgelig muligt. Men det mest sandsynlige var vel, at han havde været plakat fuld og var stavret ud i laden, hvor han var faldet død om. I øvrigt bemærkede man, at hans hustru Birthe ikke syntes særlig påvirket af mandens død.



Men selv om vi befandt os i 1700 tallet, var der øvrigheder, der trådte i aktion ved dødsfald. Så liget blev undersøgt af to læger, som fandt, at der var striber på ligets hals, hvilket måtte betyde, at Jens Pedersen var blevet kvalt med et reb eller en snor.

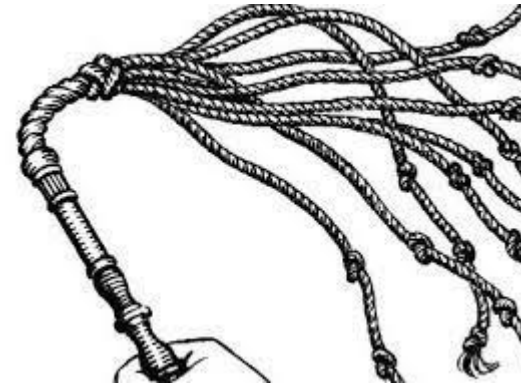


Så nu gik en større sag i gang. En karl, Hans Willumsen, der havde tjent på gården tidligere, men nu var flyttet til en anden by, var blevet set ved gården på forskellige tidspunkter inden for den seneste tid. Han var dog nu sammen med byens skrædder rejst til Amager. Han blev hentet til forhør og det samme gjorde Birthe Andersens bror og en tjenstedreng på gården. Man må jo have fattet mistanke til et eller andet. Så alle blev fængslet, incl. Birthe .



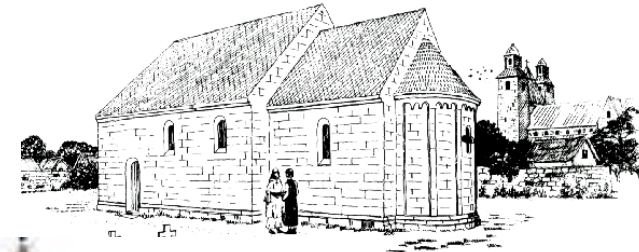
Der blev nedsat en kommission bestående af herredsfogederne for henholdsvis Ramsø Tune herreder og Svenstrup og Duebrødre klostres birke. Denne kommission skulle undersøge de fængsledes færden i tiden op til mordet

Alle påstod de at være uskyldige. Men efter at have siddet lang tid i fængsel og efter at have været udsat for forfærdelige forhør, fik de tungen på gled. De kunne nu berette, at de havde drukket Jens Pedersen fuld og derefter kvalt ham ude i laden. Tjenestedrengen påstod dog, at han var blevet tvunget til at deltage, og man var heller ikke sikker på om hustruen havde deltaget.



Også Birthes færden blev nøje gransket. Hun sad fængslet i Roskilde arrest i 27 uger og 3 dage. Men hendes velhavende familie gjorde sit yderste for at bistå hende. Ikke blot skaffede de hende en dygtig advokat, men med bistand fra arrestforvareren og hans kone samt byfogeden i Roskilde kunne hun holde forbindelsen ved lige mellem de forskellige arrestanter indbyrdes og folk udenfor.

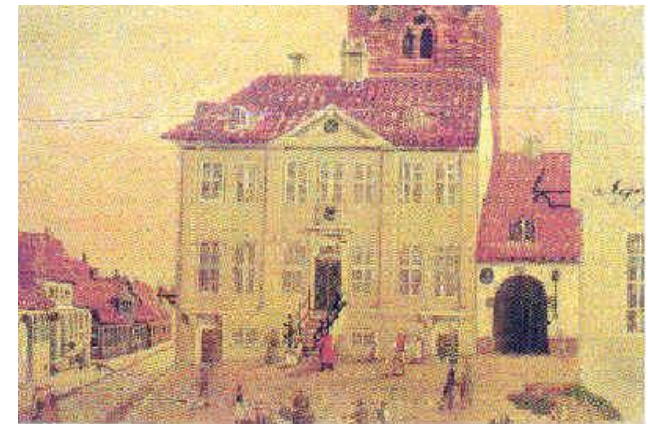
De blev alle indsat i arresten i Roskilde, som lå i Rådhuset, der var temmelig nybygget.



Og inden vi vender os mod det gamle rådhus, må vi lige have historien om det gamle rådhus og rådhusårn, som lå i forbindelse med Sankt Laurentius Kirke, som var en katolsk kirke oprindeligt bygget som en trækirke omkring år 1000, hvor den kun blev brugt til begravelser. Senere opførtes en stenkirke, og i slutningen af middelalderen blev skibet forlænget og der blev i 1500 opført et kirketårn, som stadig eksisterer. Man kan i øvrigt se kirkeruinen i kælderen, hvor der er en udstilling. Efter nedrivning af kirken under reformationen skånedes man tårnet, der nu blev byens tårn, hvorfra der bl.a. blev holdt brandvagt. Og ja, jeg kunne blive ved for ved f.eks. at der i august altid er en masse stjernesked på himlen – de kaldes Sct. Laurentii tårer fordi Sct Laurenti græd da han døde i år 258 .



Skt. Laurenti var diakon i Rom og legenden fortæller, at han delte sin kirkes kostbarheder ud til de fattige. Men da så byen hedenske præfekt forlangte at få udleveret rigdommene, kom Skt. Laurenti med de fattige og sagde: "Se her er kirkens skatte, som jeg bringer dig". Præfekten blev vred og lod Skt. Laurenti piske og herefter stegte på en jernrist – det var i august 258.



Og så til det gamle rådhus, som også havde været Roskildes første rådhus - omtalt som prætorium civitatis . Det havde ligget i Algade, men var brændt i 1731. Det havde indeholdt en slags arrest, der tjente som opbevaring af fanger inden legemlig afstraffelse eller henrettelse.

Efter branden byggedes så et nyt rådhus, som blev bygget sammen med tårnet fra Skt. Laurentius kirke, som stadig stod på Torvet. Det kom til udover byting og magistrat at indeholde flere arrester, men alligevel var der ikke nok plads, så man benyttede både "det sorte hul" i kælderen, som var en mørk og usund arrest uden frisk luft og opvarmning, og yderligere måtte man indrette nogle bræddeaflukker på loftet over tårnhvælvingen.



Det ombyggede rådhus fra 1838



Rådhuset/Arresten bygget efter branden i 1731

Først omkring 1838 fandt man arrestene så miserable, at man måtte foretage en ombygning og bl.a. skaffe sig af med "det sorte hul". Samtidig påbyggede man en ekstra etage i højden, hvor der blev indrettet 8 sikre arreste.

Men denne ombygning var desværre ikke nok – også fordi ting- og arresthuset udover Roskilde nu skulle betjene Lejre herred samt Ramsø-Tune herreder. Så i 1878 byggede man et helt nyt ting- og arresthus i Jernbanegade. Det kom til at hedde "Slottet" og indeholdt 16 enkeltceller, 3 tremandsceller og 4 arrestgårde, og dette fængsel har vel stort set fungeret op til nutiden.



Det ombyggede Rådhus i 1838, hvor man ser den indsatte ekstra etage

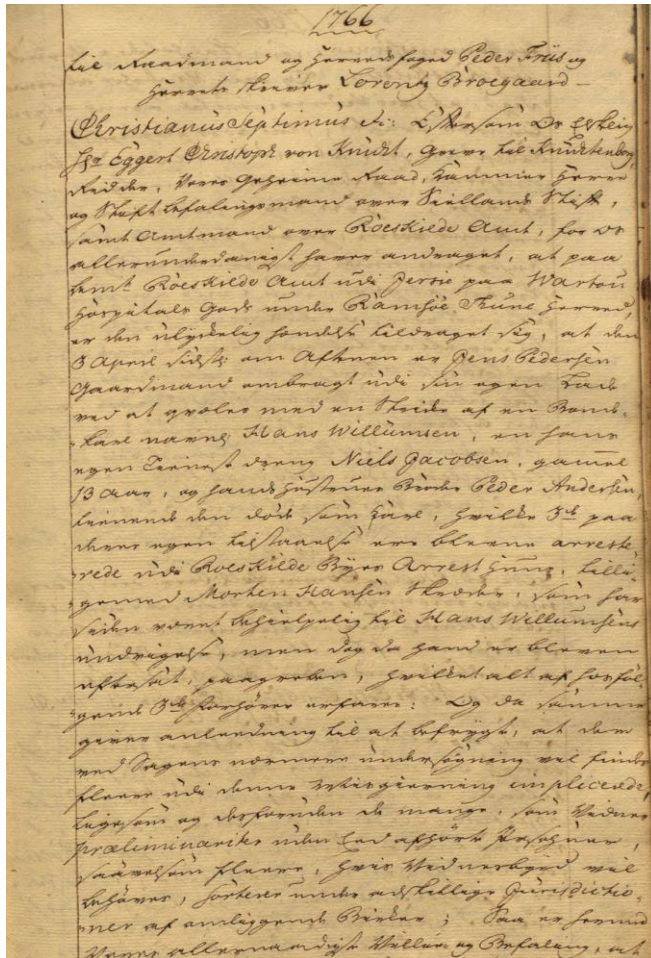
Den officielle indvielse fandt sted den 28. maj 1878 og blev udførlig refereret i de lokale aviser. Her skal i det følgende bringes uddrag af det referat, der blev givet af Roskilde Avis, idet datidens skrivemåde nøje er bibeholdt.

"I Tirsdags, den 28de Mai 1878, indviedes det nye Thing— og Arresthuus for Roskilde By, samt Lejre og Ramsø—Thune Herreder, og erklæredes færdigt til at tages i Brug. Kirkerne og de gamle Herregaarde ere saagodtsom de eneste monumentale Vidnesbyrd som de tidligere Aarhundreders Bygningskunst have efterladt os; de vidne om, at den Gang var Adelen's Magt stor, samt at en mægtig Deel af Udviklingen bares da af Kirken. Om Byernes Borgerstand og Landets Bønder, disse Nutidens Stænder, saagodtsom upaaagtede før det nittende Aarhundrede, fortæller Danmarks gamle Bygninger lidt eller intet, det er disse Stænders stigende Velstand og stigende Dannelse og Sandsen for Rigdommens og Dannelsens ydre Tegn, der aabenbarer sig i en saadan Bygning, som den der nu er indviet.



"Slottet"

Men tilbage til historien . Jeg har på Rigsarkivets hjemmeside fundet en del officielle papirer, der drejer sig om sagen. Desværre mangler flere dokumenter under Roskilde Amts retsvæsen for perioden 1759-1773 – lige den periode, vi skal bruge. Så referat af det første retsmøde mangler. Men jeg har medtaget følgende dokument stilet til Raadmand og Herredsfoged Peder Friis og Herredsskriver Lorentz Brogaard (a) med ledsagebrev fra Kongen (b)



Til Raadmand og Herredsfoged Peder Friis og Herredsskriver Lorentz Brogaard

Christianus Septimus Herr Eggert Christoffer von Knudt, Greve til Knudtenborg, Ridder, vores Geheimeraad, Kammerherre og Stiftbefalingsmand over Sjællands Stift samt Amtmand over Roskilde Amt for os allerunderdanigst haver andraget, at paa bemeldte Roskilde Amt udi Jersie paa Wartov Hospitals Gods under Ramsø Tune Herred er den ulykkelige hændelse tildraget sig, at den 3. April senest om Aftenen er Jens Pedersen Gaardmand ombragt udi sin egen Lade ved at kvæles med en Strikke af en Bondekarl med navn Hans Willumsen, hans egen Tjeneste dreng Niels Jacobsen, gammel 13 Aar og hans Hustrues Broder Peder Andersen tjenende den døde som Karl, hvilke trende paa deres egen Tilstaaelse ere blevne arresterede udi Roskilde Bys Arresthuus tilligemed Morten Hansen skrædder som har siden været behjælpelig til Hans Willumsens Undvigelse men dog da samme er bleven eftersat og paagreben, hvilket alt af hosfølgende trendes Forhør erfares: Og da samme giver Anledning til at befrygte at der ved Sagens nærmere Undersøgning vil findes flere udi denne Misgerning implicerede ligesom og desforuden de mange som vidner Præliminariter under Eed afhørte personer såvel som flere hvis Vidnesbyrd vilde behøves sorterer under adskillige Jurisdiktioner af omliggende Birke. Så er hermed vor allernådigste Vilje og Befaling at I retter eder Lejlighed eftersom Kommissarier denne Sag at undersøge og paakende da de derude skyldige og implicerede under hvad Jurisdiktion de end henhører skal lyde Dom for Kommissionen som skal holdes i vores Købstad Roskilde desforuden de omliggende Birker som Commisario. Og vilde vi derfor allernaadigst at hvis Vidner som til Sagens Oplysning fornøden er agtet skal være pligtige sine Exceptioner for i at møde for eder udi Kommissionen og der deres Vidnesbyrd at aflægge. Hvis I og så måtte forrettedes vorder haver ej de interesserede paa Ansøgning under eders Hænder og Signeter beskrevet at give som I vilde ansvar og bekendt være da du Lorentz Brogaard som det dog ellers tilkommer som Herredsskriver ved Ramsø Tune Herred at udstede Akten skal tillige som Kommissionsskriver give den beskrevet.

Dermed skee vores Vilje befalende af eders Gud skrevet på vores Slot Frederiksborg den 16. maj 1766.

Under vor Konges Haand og Signet

Christian

Christianus Septimus! pp. Vor synderlige
Gunst befarer! De bestende dig forog en rigtig
Genpart af vores, under denne dags dato, vor
gangne allernaadigste Befaling her tilhaad
med og forogt paa Peder Friis og forogt
Lorenz Brogaard, anlangende som
Commissarier at undersege og paakende en
Sag imod vedkommende som nævnt skyldige og implicerede
udi det paa Gaardmand Jens Pedersen udi Jersie
paa Roskilde Amt den 3. Aprilis senest begangne
Misgerning hvis Indhold du deraf udførligere kunne
erfare. Og haver du at anordne Actor og Defensor
til Sagens Udførsel for Commissionen. Dermed
skee vores Villie. Befalende dig Gud. Skrevet
paa vort Slot Frederiksberg d. 16. Maj 1766.
Under Vor Konges Haand og Signet
Christian R. / O. Frøst.
med hundert Genpart til den Saalund.

Ledsagebrev til Ovenstående – til Amtmanden ?

Christianus Septimus gg Vor synderlige Gunst tilforn. Vi tilskicke dig herfor en vigtig Genpart af vores under denne dags dato ergangne allernaadigste Befaling til Raadmand og Herredsfoged Peder Friis og Herretzskriver Lorentz Brogaard anlangende som Commissarier at undersøge og paakende en Sag imod vedkommende som nævnt skyldige og implicerede udi det paa Gaardmand Jens Pedersen udi Jersie paa Roskilde Amt den 3. Aprilis senest begangne Misgerning hvis Indhold du deraf udførligere kunne erfare. Og haver du at anordne Actor og Defensor til Sagens Udførsel for Commissionen. Dermed skee vores Villie. Befalende dig Gud. Skrevet på vort Slot Frederiksberg den 16. maj 1766. Under vor Konges Haand og Signet. Christian R

Den 7. april 1767 blev dommen så afsagt. Rådmand Friis og herredsskriver Lorentz Brogaard afsagde følgende domme:

Hans Willumsen skal 5 gange knibes med gloende tænger, hans hoved afhugges og kroppen lægges på stejle. Peder Andersen (Birthes bror) skal halshugges med sværd og begravnes på kirkegården. Drengen slipper med 3 års fængsel.



Birthe Andersdatter blev idømt livsvarigt tugthus. Hun blev dog senere frifundet ved højesteret, og uden jeg har kunnet finde nogen begrundelse udover hjælpen til Birthe Andersdatter, blev arrestforvarerens kone i Roskilde idømt livsvarigt fængsel, ligesom byfogeden i Roskilde, Anders Dinesen, Hagestedgaard, fik en stor bøde for sin embedsførelse.

Det kan jo ikke undre, at en sådan sag kom for Højesteret, som foretog de sædvanlige undersøgelser og kom til et helt andet resultat. En ny dom faldt den 10. oktober 1767 og lød således:

Peder Andersen anses nu som hovedmanden og skal have Hans Willumsens straf.

Drengen på 13 år dømmes til samme straf som Peter Andersen, hvorimod Hans Willumsen får den mildeste straf. Vel skulle han halshugges, men kroppen ikke lægges på stejle.

Det interessanteste var dog, at konen blev frifundet, skønt anklageskriftet fra kommissionen var meget vidtrækkende. Så vidt forstås, har man anset Willumsens forklaringer angående hendes forhold for en hævnakt - han havde vel regnet med at skulle giftes med hende - og der taltes også om, at Willumsens forklaringer skulle være fremkommet under et pinligt forhør. Morten skrædder, som Hans Willumsen var rejst til Amager med, fik 6 måneders arbejde i fæstningen



Højesteret lå i 1767 på det første Christiansborg

HØJESTERETS DOM 7. OKT



Procurator Anchersen som actor Del Hans Willumsen med flere Indstevner dels til Stadfæstelse og dels til skierpelse og yderligere paakiendelse en Comissions Dom som Raadmand Friis i Roeskilde og Lorentz Broegaard haver afsagt d. 7 April sidstl. over Del Hans Willumsen Niels Jacobsen, Peder Andersen, Morten Hansen og Berte Andersdatter af Roeskilde Amt, hvilke formedelst et paa Jens Pedersen af Jersie begangen Mord, samt for Medvidenskab deri ere tagne og actionerede, Ved hvilken Dom er kiendt 1) at Hans Willumsen bør knibes med gloende tænger. Hans Høyre Haand og Hoved at afhugges med øxe og legemet dereffter legges paa steile og have hoved lod og Jord forbrudt 2) Niels Jacobsen at arbejde 3 aar i tugthuuset 3) Peder Andersen at miste liv ved Sverd og have hovedlod og Jord forbrudt 4) Morten Hansen at arbejde 6 Maaneder i Fæstningen 5) Berte Anders D: at arbejde hendes livs tiid i Tugthuuset med videre. General Fiscal Wivet fremlagde Contra stevning for Berte Anders Datter Enke, som beskicket Defensor hvorved han Contra Indstevner bemeldte Comissions Dom til Aldeles underkendelse og tilsidesettelse med videre. Actor Procurator Anchersen Deducerede Sagen og paastod og fremlagde Comisariernes indlæg hvorudi de paastoed Reparation for de dem i Contra Stevningen tilføyede Beskyldninger, hvoreffter Actor Deducerede Sagen videre .

MORDET I JERSIE

1766 For 200 år siden optog en mordsag sindene i Jersie landsby. Gårdfæster Jens Pedersen i en gård, der ejedes af Vartov hospital, blev i påsken 1766 fundet død i sin lade under så mærkelige omstændigheder, at øvrigheden tilkaldte 2 læger fandt mærker på ligets hals, der tydede på kvælning.

Der havde længe glet rygter i byen om, at der ikke herskede lutter idyl på gården. Jens Pedersen, der var velstående, var rå og fordrunken. Hans kone Birte Hansdatter havde fået sin broder, Peter Andersen, ind på gården som karl – sikkert for at værne hende mod mandens voldsomheder.

Birte var – heldigvis for hende – bortrejst, da mordet fandt sted. Hun syntes ikke ligefrem tyngt til jorden af sorg, da hun kom hjem og modtog de sorgelige efterretninger.

Myndighederne arresterede enken, hendes bror Peder, en tidligere karl, Willumsen, samt en tjenestdreng. Langvarig fængsling og „pinlige“ forhør fik Peder Andersen og Willumsen til at tilstå, at de havde drukket gårdmanden fuld og kvalt ham i lade. Drengen påstod, at han var tvunget med, medens enkens deltagelse i komplottet var tvivlsom.

Et halvt års tid efter idømte herredsretten enken livsvarigt tugthus, drengen fik 3 års fængsel,



Der findes ingen billeder af henrettelserne i Ramsølle, men 4 år senere henrettedes grevene Struensee og Brandt på samme måde i København. (Efter „Skalk“).

Peter Andersen og Willumsen dødsdømtes og Willumsen, der altså for hovedmanden, skulle endvidere knibes med gloende tænger og lægges på „hjul og stejle.“
Sagen gik til højesteret, der foretog nye undersøgelser og kom

til det resultat, at Peter Andersen var hovedmanden, hvorfor han foruden dødsstraf og „hjul og stejle“ skulle knibes 5 gange med gloende tænger. Willumsen og nu også drengen dødsdømtes, men slap for tængerne. Enken frikendtes. Nu burde sagen være afsluttet, men amtmanden i Roskilde må have følt, at sagen var ulden og fik nedsat en kommission til endnu en gang at gennemgå sagen. Kommissionen opretholdt dog højesteretsdommene.

Den 11. april 1768 begyndte dramaets sidste akt, idet de domte blev ført fra Jersie til herredets rettersted i Ramsølle. Det gik langsomt, da man jo måtte standse nogle gange for at lune tængerne og knibe Peter. Henrettelsen fandt derfor først sted næste dag.

Man kan forestille sig, at der har været stille i Jersie den dag. Folk har sikkert stået godt gemt i portene for at se optøget. Det var jo trods alt ikke hver dag, at folk som boddelen og herredstogeden var i byen.

Det synes som om Enevældens embedsmænd har tilstræbt en retfærdig sagsbehandling. At straffene så var barbariske, skyldtes de gældende love.

Den 28-årige frikendte enke arvede hele boet, overtog fæstet på gården og giftede sig snart efter igen.

D

Nu havde Højesteret talt, og så kunne straffene vel eksekveres ?

Kancelliet gav ordre til at sætte dommene i værk til stiftsbefalingsmand over Sjælland og amtmand i Roskilde greve Knuth. Men på grund af de uregelmæssigheder, som faktisk var foregået, mente han, at det var rigtigst med fornyede forhør af fangerne, så sagen kunne blive bedre belyst. En ny kommission blev derfor nedsat – af de fremmeste jurister man kunne finde.

Nu skete der bare det, at arrestanterne undslap – men de blev dog fanget kort tid efter, og det havde tilsyneladende ingen betydning for sagens udfald, idet kommissionen opretholdt Højesterets domme. Angående enkens forhold udtalte kommissionen dog:

"Og vi deraf have fornummen, at ikke nogen vis formodning og mindre fuldkommen bevis haver været at erholde om at bemeldte kone skulle forud have været vidende om dette forhavende mord"

Det vil sige, at Højesterets frifindelse af Birthe også stod ved magt.

Nr 19
Christianus Septimus
Gentelme! De har hørt os alle om den
sammes referere en over 3 Delinkventers Navne
Peder Andersen, Niels Jacobsen og Hans Will-
lumsen. udi vore Højeste Ret af 10. October sidst
afsat som i forordet her, som vi vil at
saa man en Mark og vist Bonden Jens
Pedersen i Jersie udi det dig allernaadigst anfortroende
Roskilde Amt ere tilfindende de tvende efter Forordningen
af 16. October 1697 at knibes med
gloende Tænger, deres Haand og Hoved at afhugges med
Økse Legemerne at lægges på Stejle samt Hænderne og
Hovederne at fæstes på en Stage oven over Legemerne
og den sidste at miste sin Hals og hans Hoved at sættes
på en Stage, samt alle tre at have deres Hovedlod og
Jord forbrudt. Og som vi bemeldte Højeste Rets Dom
som dig herhos i originale tilsendes af kgl Naade
saaledes allernådigtst haver formildet at Niels Jakobsen
må for den idømte straf at knibes være befriet men den
samme dom udi det øvrige i al form approberet.
Paa os forvordt vore allernaadigste Befaling
og Befaling, at du føjer den Anstalt, at Dommen
paa forefreskrevne Maade på forbemeldte 3 delinkventer
vorde eksekveret. Derefter du dig allerunderdanigst fremover
at rette. Befalende dig Gud. Skrevet på vort slot
Christiansborg udi hans kgl Højheds residens ved
København den 11. dec 1767 under vore konges hånd og
signet. Christian

(Det brev hvor Kongen mildner straffen for tjenestedrengen)

Christianus Septimus Vor synderlige Gunst tilforn! Vi haver ladet os allerunderdanigst referere en over 3 Delinkventers Navne Peder Andersen, Niels Jacobsen og Hans Willumsen udi vores Højeste Ret af 10. October sidst afsagte Dom hvorved de formedelst at have med en Strikke kvalt Bonden Jens Pedersen i Jersie udi det dig allernaadigst anfortroende Roskilde Amt ere tilfindende de tvende efter Forordningen af 16. oktober 1697 at knibes med gloende Tænger, deres Haand og Hoved at afhugges med Økse Legemerne at lægges på Stejle samt Hænderne og Hovederne at fæstes på en Stage oven over Legemerne og den sidste at miste sin Hals og hans Hoved at sættes på en Stage, samt alle tre at have deres Hovedlod og Jord forbrudt. Og som vi bemeldte Højeste Rets Dom som dig herhos i originale tilsendes af kgl Naade saaledes allernådigtst haver formildet at Niels Jakobsen må for den idømte straf at knibes være befriet men den samme dom udi det øvrige i al form approberet.

Så er hermed vores allernådigtste Vilje og Befaling, at du føjer den Anstalt, at Dommen paa forefreskrevne Maade på forbemeldte 3 delinkventer vorde eksekveret. Derefter du dig allerunderdanigst fremover at rette. Befalende dig Gud. Skrevet på vort slot Christiansborg udi hans kgl Højheds residens ved København den 11. dec 1767 under vore konges hånd og signet. Christian

Også Kongen bifaldt dommene med den ene formildelse, at Niels Jacobsen (tjenestedrengen) skulle slippe for at blive knebet med gloende tænger.

Nu skulle Biskoppen pålægge præsterne "at formane delinkventerne til at sige den rene sandhed og gøre oprigtig bekendelse for kommissionen, således som de med ed kunne bekræfte det, når de stod over for døden"

Det synes som om Enevældens embedsmænd har tilstræbt en retfærdig sagsbehandling. At straffene så var så barbariske, skyldes de gældende love.

Fra 1735 var det nemlig sådan, at alle sager om dødsstraf afsagt ved by eller herredsret skulle for både landsting og højesteret. Men kongen havde sidste ord og kunne mildne straf.



Christian 7.

Hans Svane (Svaning), født 27. marts 1606, død 26. juli 1668, var professor ved Københavns Universitet fra 1635 og titulær ærkebiskop over Sjælland fra 1655 til sin død. Danmark har ikke siden haft nogen ærkebiskop.



Så endelig kunne straffene eksekveres. Det skete den 12. april 1768 og blev udført af en skarpretter.

En skarpretter er en offentlig person, der udfører dødsdomme ved halshugning med sværd eller økse modsat bødlen, som udover alle dødsdomme udstedt af domstolene, også foretager pryglestraffe, brændemærkning og lignende straffe – men i øvrigt omtales begge hverv i flæng.

Tidligere var skarpretterhvervet blevet betragtet som et urent erhverv, der ikke rangerede højere end rakkerens arbejde, men i 1700 blev skarpretteren betragtet som en respekteret samfundsborger, hvilket i Roskilde kunne ses af, at skarpretterboligen lå midt på hovedgaden Skomagergade

Skarpretteren i Roskilde hed på det tidspunkt Johan Godfried Ingermann. Han var gift med smedemester Christian Hansen Bergs datter Anne Marie.

Ingermann døde i 1804, og Anne Marie overtog hvervet som skarpretter. Hun døde i 1812, som den sidste skarpretter i Roskilde.

Den sidste henrettelse i Danmark foregik i 1892, og foregik i Horsens statsfængsel.



Fangerne blev den 11. april 1768 overført fra Roskilde til Ramsøllille, hvor retterstedet Maglehøj, en rundhøj fra Middelalderen, lå uden for byen. Turen var lang, for de måtte flere gange stoppe for at varme jernene, da dommen lød på, at Peder Andersen skulle knibes med gloende jern på vejen.

Næste morgen kunne henrettelserne gå i gang. Den første misdæder blev knebet med gloende tænger, hoved og hånd blev afhugget, og hovedet sat på stejle.

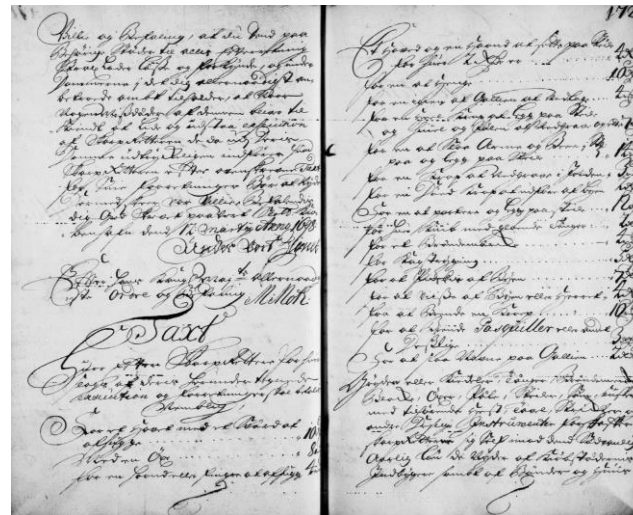
Næste misdæder slap for tængerne med fik ellers samme behandling, mens den tredje "kun" fik hovedet på stage og kroppen gravet ned på retterstedet.



Hermed var mordet på Jens Pedersen hin aften i april 1766 opklaret og straffen fuldbyrdet.

Regning fra skarpretteren:

1. For delinkventen Peder Andersen at knibe med gloende tænger 5 gange tilkommer mig efter kgl. allernådigste reskript af 12.3.1698 for hver gang 2 rdl, 10 rdl. Ligeledes for hans hoved med økse at afhugge 8 rdl. For hånden at afhugge 4 rdl. For hoved, hånd og krop at lægge på stejle 11 rdl.
 2. For delinkventen Niels Jakobsens hånd og hoved med økse at afhugge 12 rdl. Og hoved, hånd og krop at lægge på stejle 11 rdl.
 3. For delinkventen Hans Villumsens hoved med økse at afhugge og hoved sætte på stejle samt kroppen i jorden at nedlægge 13 rdl.
- I alt 69 rdl, som skarpretteren kvitterer for er ham betalt.



Taxter
 Hvorefter Skarpretterne for hver slags af deres undertegnede Execution og forretninger skal betales.
 Nemlig

For et hoved med et sværd at afhugge.....	10 Rd.
Hoved med en øxe at afhugge.....	8 Rd.
For en hånd eller finger at afhugge.....	4 Rd.
Et hoved og en hånd at lægge på stejle for hver 2 Rd. er ...	4 Rd.
For en at hænge.....	10 Rd.
For en igen af galgen at nedtage.....	4 Rd.
For en hel krop at lægge på stejle og hjul og pælen at nedgrave og sætte.....	7 Rd.
For en at slå arme og ben i stykker på og lægge på stejle	14 Rd.
For en krop at nedgrave i jorden.....	3 Rd.
For en død krop at føre ud af byen.....	2 Rd.
For en at partere og lægge på stejle.....	12 Rd.
For hvert kneb med gloende tænger.....	2 Rd.
For at brændemærke.....	4 Rd.
For kagstrygning.....	5 Rd.
For at piskes af byen.....	7 Rd.
For at vise af byen og herred.....	4 Rd.
For at brænde en krop.....	10 Rd.
For at brænde Pasquillier eller andet deslige.....	3 Rd.
For at slå navn på galgen.....	2 Rd.

Gryde eller kedler, tænger, brændemærker, blokke, Øxer, Pæle, Stejler, Søm, Sluffe med tilhørende heste, tov, strikker og andet deslige instrumenter, fremskaffer skarpretteren selv, imod den sædvanlige årlige løn, de nyder af købstædernes indbyggere, samt bønder og husmænd på landet.

Taus, med Bøssen, tvende Døde følge
Lumste sig i Aftenmørket ud;
De ved Mord og Rov vil vorde rige, —
Dg at overtræde Herrens Bud.

De forglemte, at Gud Fader vaager,
Alt Hans Die paa hvert Skridt os naaer,
Alt Han gennem Nat og Slud og Laager
Som vor Dommer ved vor Side staaer.



Dette rim skrev Jacob Behrend i en beretning om et mord på Ejby Mark i 1842, hvor morderne blev henrettet på en galgebakke i Himmelev. Som jeg tidligere sagde foregik den sidste henrettelse i Roskilde iflg. Roskilde stadsarkiv I 1812 – så begge dele kan altså ikke være rigtig !!

MAGLEHØJ I VORE DAGE



I dag fører en markvej ud til Maglehøj (magle = den store). Fra højens top er der en flot udsigt over landskabet. I Maglehøj er der fundet et bronzesværd og nogle smykker, blandt andet en fingerring af guld.

Mange gravhøje ligger som uberørte øer i det dyrkede agerland. Højenes jord har ikke været pløjet, gødsket eller sprøjtet i århundreder, måske årtusinder. De er derfor vigtige levesteder for vilde dyr og planter. For at bevare gravhøjenes plante- og dyreliv er det nødvendigt at fjerne selvsåede buske og træer, så de ikke skygger de små lyskrævende blomsterplanter væk.

På Maglehøj vokser der mange spændende blomster, og hvis man kommer i juni, kan man se i hundredvis af røde tjærenelliker blomstre - tænk hvad de ville kunne fortælle.

Birthe Andersdatter stod nu frikendt, og da hendes svigerfar, Jens Pedersens far, var død nogle måneder efter hans søn blev myrdet, var hun universalarving til en stor gård, som hun videreførte – men dog kun nogle måneder

For den 15. juli 1768 trolovede hun sig med frikarl på Roskilde Domkirkes gods Lars Rasmussen, og omkring 14 dage efter trolovelsen, udstedte Vartov fæstebrev på gården til Lars.

Birthe Andersen døde i 1778, og Lars Rasmussen giftede sig igen med Kirsten Pedersdatter, og det er stort set gennem deres familie, at Vangeledgården føres videre indtil Ove Schnack overtager den efter sin far i 1945

Lauritz Schnacks søn Ove Schnack var i øvrigt den sidste ejer af Vangeledgård inden den brændte i 1968. En ny gård blev bygget op, fik navnet Østergård og blev senere opkøbt af Jersie/Skensved Kommune og er nu omdannet til pensionistboliger.



Vangeledgård



Kilder:

Rigsarkivet: Retsbetjente, Kirkebøger, etc

Claus Lellinges aner

Johan Gotfried Ingermanns aner

Solrød Lokal Arkiv

Div artikler internettet

Bl.a. Niels H. Kragh-Nielsens "At have sit liv forbrudt"

Anne Marie Ingermanns "Den rapkæftede skarprettermadam"

Arresthusets historie i anledning af Ting og Arresthusets 100 års dag

"Roskilde" - en qxp fil

"Hvorfra vi Kom"

Rim af Jacob Behrend

for han i påkommende tilfælde kunne hjælpe hende mod sin mands voldsomheder, ofte så voldsomme, at hun måtte rejse bort i flere dage.

I fastelavnen 1766, næsten seks år efter den uregerlige Peder var blevet gift med Birthe, synes at have været en plan om at passe ham op, når han kom kørende fuld hjem, og af de senere forhør fremgår det, at der også har været planer om at forgive ham med rottekrudd i brændevinen - for det

havde opholdt sig flere dage på gården, men nu med bistand af byens skrædder, var rejst til Amager. Han blev nogle dage senere anholdt i København, ligesom Birthes broder, Peder, og en tjenestedreng på gården også blev anholdt.

Nogle dage efter bekendte de tre arresterede, at de først havde drukket manden fuld, og derefter kvalt ham ude i laden.

Willumsen ansås for at være hovedmanden, da det er muligt han havde regnet med at blive mand på gården. Tjenestedrengen forklarede grædende, at han var truet til at deltage. Spørgsmålet om Birthes andel og mange enkeltheder var imidlertid så vanskelig at udrede, at man nedsatte en

Tjenestedrengen blev dømt til samme straf som Peder Andersen, men dog benådet for at knibes med gloende tænger.

Willumsen fik derimod den mildeste straf. Vel skulle han halshugges, men kroppen skulle ikke lægges på stejle.

Birthe, derimod blev frifundet, skønt et meget skarpt anklageskrift fra kommissionen. Så vidt man nu forstår, har man anset Willumsens forklaringer om hendes forhold, for en hævnagt, og der tales også om, at Willumsens forklaringer skulle være fremkommet under et pinligt forhør.

Kansellet gav nu ordre til at sætte dommene i værk - det skete til stiftsbefalingsmand over Sjælland og amtmand i Roskilde, greve Knuth. Men grundet på de uregelmæssig-

med gloende tænger, i såvel laden som uden for gården. Derefter har optoget begivet sig på vej mod Maglehøj i Ramsøllille, dog standsede man to gange undervejs, for igen at knibe Peder Andersen med gloende tænger.

Vel ankommen til Ramsøllille blev de dømte anbragt i en gård for natten, og dagen efter den 12. april 1768, foregik så afslutningen på det frygtelige drama.

Det skal til slut nævnes, at Birthe, to måneder efter henrettelsen, blev trolovet med frikarl på Roskilde Domkirkes gods, Lars Rasmussen og den 1. november samme år blev de gift. Den 19. marts 1778 døde Birthe Andersdatter.

fm

Gå til
Mensendick
EXAM. MENSENDICKLÆRER
OG HOMEOPAT
LISE LARSEN
Tlf. (03) 6741 21